

DE POLITICUS ALS GESCHIEDSCHRIJVER, DE HISTORICUS IN DE POLITIEK

Over de 'Nutuk' (De zesdaagse rede) van Mustafa Kemal Pasha

Erik Jan Zurcher

In Oktober 1927 hield Mustafa Kemal Pasha, vanaf 1934 bekend als "Ataturk", een rede voor het congres van de Republikeinse Volkspartij. In totaal zou zijn grote redevoering voor dit congres, die in de Turkse geschiedenis bekend staat als *Nutuk*, ofwel "de redevoering" bij uitstek, 36 uur en 33 minuten duren, gespreid over zes dagen.

In dit artikel wil ik ingaan op het karakter en de rol in de moderne Turkse geschiedenis en geschiedschrijving van deze redevoering. Het is een onderwerp dat voor mij persoonlijk van grote betekenis is geweest, aangezien zowel mijn onderzoek in de jaren 1978-1984 naar de rol van het Comité voor Eenheid en Vooruitgang in de Turkse onafhankelijkheidsstrijd als dat in de jaren 1984-1989 naar de eerste oppositiepartij van de Turkse Republiek, veelal het karakter droeg van een directe confrontatie met, en revisie van, de versie die Ataturk in de *Nutuk* van de geschiedenis van de periode 1918-1927 nagelaten heeft.

In het voorjaar van 1927 begon Ataturk met de voorbereidingen voor zijn grote toespraak dat najaar. Hij had, behalve zijn eigen correspondentie ook de belangrijkste archiefdossiers naar zijn villa in Çankaya (buiten Ankara) laten komen. Eerst zocht hij zelf de archiefstukken die hij nodig had, uit. Daarna maakte hij korte notities, waarvan hij dan gedurende enige uren aan bij toerbeurt wisselende secretarissen dicteerde. De productie van een dag werd dan niet zelden uitgetest op de kring van naaste medewerkers, die vrijwel iedere avond naar de villa werden uitgenodigd om tot aan het aanbreken van de ochtend te eten, te drinken en te praten, of misschien correcter uitgedrukt: te eten, te drinken en te luisteren. Dat het een publiek geheim was dat de president bezig was met een gigantisch relaas over de Turkse geschiedenis sinds 1919 behoeft dan ook geen verwondering te wekken.

Midden juni werd Ataturk, voor de tweede keer in vier jaar, getroffen door een hartaanval, die hem noodzaakte het werk te onderbreken. Na een

rustperiode van twee weken ging hij eind juni naar Istanbul (de eerste keer dat hij weer naar de oude Osmaanse hoofdstad terugkeerde sinds hij er in mei 1919 weg was gegaan). Gehuisvest in het Dolmabahçe paleis aan de oever van de Bosporus, legde hij daar de laatste hand aan de toespraak. Al deze voorbereidingen resulteerden uiteindelijk in de zesdaagse redevoering voor het eerste partijcongres van de door Atatürk zelf in 1923 opgerichte Republikeinse Volkspartij, de enige partij die in deze periode in Turkije toegestaan was. Atatürk sprak van 15 tot en met 20 oktober iedere dag ongeveer drie uur voor de middag en drie uur erna. De kranten, die, sinds de onderdrukking van de oppositiepers in het voorjaar 1925, volledig door de regering werden gecontroleerd, deden ieder dag in de vorm van een samenvatting uitgebreid verslag van de woorden van de president.

Het onderwerp van de redevoering was officieel de geschiedenis van het ontstaan van het nieuwe Turkije, vanaf het begin van de nationale onafhankelijkheidsstrijd in 1919 tot aan het jaar 1927. In feite eindigt het betoog echter rond de jaarwisseling 1924-1925. Aan de periode 1925-1927 wordt in de *Nutuk* slechts ongeveer anderhalf procent van de tekst besteed. Mogelijkerwijs zou deze periode meer aandacht hebben gekregen als Atatürk ook in de zomer ongestoord had kunnen doorwerken, maar dat is mijns inziens onwaarschijnlijk, gezien de werkelijke doelstellingen die Atatürk met de rede had (en waarop ik later terugkom).

Kort na het partijcongres kwam de redevoering ook voor de eerste keer in druk beschikbaar, onder auspiciën van, merkwaardig genoeg, de *Türk Tayyare Cemiyeti*, de Turkse luchtvaartvereniging. Er was een luxe editie in twee delen, waarvan de tekst in Istanbul, maar de kaarten en illustraties in Wenen waren gedrukt. Vrijwel tegelijkertijd verscheen ook een populaire uitgave in twee delen. Hiervan werden door het Ministerie van Onderwijs 50 000 exemplaren gedrukt en verspreid. Om deze oplage in perspectief te zien, moeten we ons realiseren dat in het Turkije van 1927 slechts 10,6 % van de inwoners kon lezen (met een grote discrepantie tussen mannen en vrouwen, stedelingen en plattelanders), anders gezegd: er was een potentieel lezerspubliek van ongeveer 1,4 miljoen zielen. Een eerste editie van 50 000 exemplaren op een dergelijk publiek is natuurlijk enorm, vergelijkbaar met een oplage van een half miljoen in Nederland anno 1990, en geeft het belang aan dat al direct door de leiding van de Turkse Republiek aan de tekst werd gehecht.

In latere jaren volgden nog drie uitgaven van de oorspronkelijke tekst, alle in het nieuwe, in 1928 ingevoerde, Latijnse alfabet: in 1934 en 1938 door het Ministerie van Cultuur, en in 1950 (deel 1), 1952 (deel 2), 1959 (deel 3) door het Instituut voor Onderzoek van de Turkse Revolutie (*Türk Devrim*

Tarîhi Enstitüsü) voor het Ministerie van Onderwijs. Deze laatste uitgave werd tot en met 1973 dertien maal herdrukt. Met uitzondering van de populaire en zwaar gesubsidieerde eendelige uitgave van 1938 (waarin geen documenten waren afgedrukt) bestonden alle uitgaven uit twee delen: tekst en een deel documenten.

Naast deze uitgaven van de originele Osmaanse tekst zijn er vanaf 1963 in Turkije onder auspiciën van de *Türk Dil Kurumu* (Turkse Taalvereniging) ook minstens zes drukken verschenen met de titel *Soylev*. Dit woord is een neologisme en synoniem aan *Nutuk*. Het betreft hier dan ook een in nieuw oftewel puur Turks omgezette versie van de tekst. In 1973-1975 verscheen bovendien een nieuwe gemoderniseerde versie zonder documenten in twee delen. Deze uitgave was een reactie op die van de Turkse taalvereniging van tien jaar eerder, die door velen als kunstmatig puristisch werd ervaren. Gepoogd werd deze keer een natuurlijker modern Turks te gebruiken.

Aan deze versies in eigentijds Turks bestaat behoefte, omdat slechts zeer weinigen in Turkije nog in staat zijn het origineel te begrijpen. Atatürks taalgebruik is laat-Osmaans. Zowel de tekst zelf als informatie van derden toont aan dat zijn grote stilistische voorbeeld de negentiende eeuwse liberale Turkse schrijver Namık Kemal was. Hoewel diens taalgebruik in de jaren 1860 van de vorige eeuw als verfrissend direct werd beschouwd, zit het vol met vocabulaire en syntactische elementen die ontleend zijn aan het Arabisch. De taalhervorming die in Turkije sinds de jaren dertig met horten en stoten is doorgevoerd, heeft zo'n groot cumulatief effect gehad dat moderne Turken zonder speciale training de tekst niet meer kunnen begrijpen. Officieel is het omzetten in modern Turks in de uitgaven zelf aangeduid als *sadeleştirilme* (vereenvoudiging) of *ozleştirilme* (zuivering). In de wandeling wordt echter tegenwoordig normaliter gesproken van "in het Turks vertaald" (*Türkçeye çevrilmiş*). Dit is een indicatie te meer hoe vreemd zelfs het Osmaans van de afschaffer van het Osmaanse rijk voor hedendaagse Turken geworden is. Het zou een interessant voorwerp van onderzoek zijn, na te gaan welke vrijheden de vereenvoudigers en zuiveraars zich in de Turkse context kunnen veroorloven.

Een echt vereenvoudigde versie bestaat ook in de vorm van de "kinderbijbel", uitgegeven door de krant *Milliyet*. De *Nutuk* is ook al enige malen het onderwerp geweest van stripverhalen.

De *Nutuk* is al direct in 1928-29 in vertaling uitgegeven, en wel in het Duits, Frans en Engels. Alledrie vertalingen verschenen bij de uitgeverij Koehler in Leipzig. De Duitse vertaling, uit het Turks door Dr. Paul Roth, is van

hoge kwaliteit De twee andere versies, die van het Duits zijn afgeleid, zijn echter onnauwkeurig vertaald en onbetrouwbaar Desondanks is de Engelse tekst in 1962 en 1973 nog door het Turkse Ministerie van Onderwijs ongewijzigd herdrukt Een Russische vertaling in vier delen verscheen in Moskou in de jaren 1929-1934

Met dit al is het merkwaardig te moeten constateren dat van deze tekst, die zoveel aandacht heeft gekregen, en die zo ongelooflijk veel invloed heeft gehad op de Turkse geschiedschrijving, het nog steeds moet doen zonder een wetenschappelijke uitgave Het manuscript van de *Nutuk*, inclusief Atatürks oorspronkelijke correcties, is na zijn dood eerst gedeponneerd in een kluis van de Landbouwbank in Ankara en later overgeheveld naar het krijgshistorisch archief van de Turkse generale staf Van alle Turkse archieven is dit helaas het meest ontoegankelijke Een kritische uitgave met een notenapparaat, gebaseerd op het manuscript, de bestaande archieven en de getuigenis van Atatürks tijdgenoten behoort ongetwijfeld tot de grootste desiderata van de moderne Turkse geschiedschrijving

De *Nutuk* heeft enorme invloed gehad op de geschiedschrijving over de ontstaansgeschiedenis van de Turkse Republiek, zowel binnen als buiten Turkije Turkse tekstboeken voor school en universiteit parafraseren de *Nutuk* of nemen daar zelfs hele stukken uit over Ook in de populaire en zelfs een groot deel van de wetenschappelijke geschiedschrijving over Turkije wordt de *Nutuk* vrijwel altijd op essentiële punten gevolgd Dit geldt zowel voor publicaties uit Turkije als voor de Europese en Amerikaanse literatuur

Ongetwijfeld is de acceptatie van Atatürks woorden als de objectieve waarheid ten dele te wijten aan het enorme prestige van Atatürk als bevrijder en grondlegger van het moderne Turkije (en in Turkije ook met het bestaan van een wet die belasting van Atatürk strafbaar stelt), maar het heeft daarnaast te maken met de vraag in hoeverre ons middelen ten dienste staan om Atatürks versie te controleren

Wat dit betreft is de situatie, zoals in zoveel landen van het Midden-Oosten, voor de historicus van de moderne periode niet erg rooskleurig Zoals bekend, is het restrictieve Turkse archiefbeleid al jaren onderwerp van discussie In 1989 heeft met name de buitenlandse druk geleid tot de invoering van een veel liberaler regime, waarbij het materiaal in het voornaamste staatsarchief (het *Başbakanlık Arşivi*) vrij toegankelijk werd, voorzover het ouder dan vijftig jaar en gecatalogiseerd is, en de belangen van de Turkse staat niet schaadt Dit archief bevat echter de archieven van

de Osmaanse centrale regering, niet die van de Turkse onafhankelijkheidsbeweging of de Turkse republiek, de onderwerpen van de *Nutuk*. Hiervoor zijn de archieven van de generale staf, van het Instituut voor de Studie van de Turkse Revolutie en van het bureau van de president relevant. Toegang tot deze archieven is tot dusverre zeer problematisch gebleken, al worden soms bressen in de muur geslagen. Nog onlangs heeft een employe van het presidentieel archief het daarin opgenomen "Ataturk archief" in fotocopie aan een politiek tijdschrift verkocht.

Niet alleen buitenlanders, maar ook Turken zelf doen in deze situatie voor de geschiedenis van deze periode veelvuldig een beroep op buitenlandse archieven. Deze kunnen echter het ontbreken van Turks materiaal maar gedeeltelijk opvangen. Vooral voor de bestudering van interne conflicten binnen de nationale beweging, zoals we zullen zien het fertelijke onderwerp van de *Nutuk*, zijn deze archieven niet erg geschikt.

Systematische publicatie van archiefstukken als bronnen voor de geschiedenis van de nationale onafhankelijkheidsstrijd is in Turkije, ondanks het belang dat aan "geschiedenis van de Turkse Revolutie", een verplicht vak op school en universiteit, wordt gehecht, nooit ter hand genomen.

De Turkse pers is bruikbaar voor die periode, waarin zij niet aan censuur onderworpen was, in feite dus alleen voor de periode oktober 1923 - maart 1925. Gedurende deze, relatief korte, periode was de Turkse pers, die al in de jongturkse periode was uitgegroeid tot een volwassen medium, actief en kritisch.

Wat overblijft, zijn de getuigenissen van Ataturks tijdgenoten en collega's. Velen van hen hebben hun memoires gepubliceerd, maar vrijwel zonder uitzondering is dat na negertien vijftig gebeurt, toen de liberalisatie van het Turkse politieke systeem en de invoering van een meerpartijen-democratie hiervoor het klimaat schiepen. Van de belangrijke personages van de onafhankelijkheidsbeweging publiceerde alleen Halide Edip Adıvar haar memoires (die zeer kritisch waren over Ataturks rol) gedurende Ataturks leven (in 1928 en 1930, en zeker mede in reactie op de *Nutuk*), maar deze memoires verschenen alleen in het Engels en werden pas een generatie later in Turkije uitgegeven. Het gevolg is geweest dat Ataturks versie gedurende een generatie geen tegenspraak heeft gekregen en het beeld volledig heeft kunnen domineren.

Nu er sinds veertig jaar in steeds toenemende aantallen wel memoires verschenen zijn die een ander beeld geven, blijkt de invloed daarvan op de

“officiële geschiedschrijving”, de geschiedenisindustrie met haar instituten, congressen en tekstboeken, minimaal

Wat is de *Nutuk* nu feitelijk voor een tekst en met welk doel is hij geschreven?

Volgens Atatürks eigen woorden was het zijn bedoeling behulpzaam te zijn bij een beter begrip van de geschiedenis van de periode, mede met het oog op de “sociale en politieke zeden van toekomstige generaties” en “om de aandacht van mijn natie en toekomstige kinderen op bepaalde zaken te vestigen ”

Over het algemeen is zijn claim, dat het hier in feite geschiedschrijving betreft, zowel in Turkije als daarbuiten geaccepteerd. Dit blijkt uit het eerder vermelde feit dat de versie die Atatürk in de *Nutuk* heeft vastgelegd, in hoofdzaken wordt gevolgd. Er is in Turkije, vooral in de zeventiger jaren, wel gediscussieerd over karakter en waarde van de *Nutuk*, maar het gaat daarbij vooral om de vraag of de tekst als een belangrijke bron voor de geschiedenis beschouwd moet worden, dan wel als geschiedschrijving en over de vraag of Atatürk er wel of niet goed aan heeft gedaan vanuit zijn positie als politicus aan geschiedschrijving te doen of dat hij dat aan latere generaties had moeten overlaten.

In enkele commentaren wordt erkend dat er aan de redevoering ook een politieke dimensie zit, dat zij tenminste óók een politiek manifest is, waarmee de roerige periode van de jaren 1925-1927 door Atatürk symbolisch werd afgesloten en de weg naar de toekomst gewezen. In het geheel van de discussie krijgt deze dimensie echter weinig aandacht en in ieder geval wordt in de ogen van de Turkse historici de betrouwbaarheid van de tekst er niet wezenlijk door aangetast. In dit verband wordt er vaak op gewezen dat er originele documenten in de *Nutuk* zijn opgenomen, waarbij eraan wordt voorbijgegaan dat dit door Atatürk zelf geselecteerde documenten betreft.

Mijns inziens wordt het wezen van de *Nutuk* in deze benadering miskend. De jaren direct voorafgaand aan het houden van de redevoering waren niet alleen gekenmerkt door een reeks opvallende culturele en maatschappelijke hervormingen, maar ook door de onderdrukking van elke vorm van politieke oppositie.

De spanningen binnen de Volkspartij tussen de voorstanders van een autoritaire lijn en radicale maatschappelijke en culturele hervormingen aan

de ene kant en de gematigd-liberale vleugel aan de andere waren in 1924 uitgelopen op een splitsing in de partij en de stichting van een officiële oppositie, de Progressief Republikeinse Partij, door een aantal oud-kopstukken van de nationale onafhankelijkheidsbeweging. Toen echter in februari 1925 een Koerdische opstand uitbrak in een aantal oostelijke provincies, maakte de radicale vleugel onder leiding van Atatürk hiervan gebruik om via de uitroeping van de staat van beleg en het aannemen van de “wet op de handhaving van de orde” elke vorm van oppositie monddood te maken. De Koerdische opstand werd onderdrukt, maar ook werd de oppositiepartij gesloten en de oppositionele pers het zwijgen opgelegd.

In de zomer van 1926 werd van de ontdekking van een complot tegen het leven van de president (waarvan de regering vermoedelijk al enige tijd op de hoogte was) gebruik gemaakt om alle potentiële concurrenten voor de macht uit te schakelen. In twee showprocessen in Izmir en in Ankara werden zowel de nog in leven zijnde Jongturkse leiders van voor 1918 als het topkader van de Progressief Republikeinse Partij van medeplichtigheid met het complot beschuldigd. De Jongturkse leiders werden ter dood veroordeeld en geëxecuteerd, maar het prestige van de oud-PRP leiders als helden uit de onafhankelijkheidsoorlog was onder de bevolking, en met name in het leger, zo groot dat men het uiteindelijk niet aandurfde hen te veroordelen, te meer daar hun verdediging tegenover het tribunaal grote indruk had gemaakt. De enige PRP-leider die werd veroordeeld (tot tien jaar) was Huseyin Rauf Orbay, de voormalige leider van de PRP en Atatürks voornaamste rivaal voor het leiderschap van de nationale onafhankelijkheidsbeweging. Hij kon echter alleen in absentia veroordeeld worden omdat hij zich in 1926 al in Londen bevond. Van daaruit verdedigde hij zich in een tweetal open brieven aan de voorzitter van het Turkse parlement. In deze brieven karakteriseerde hij het optreden van de regering en van de onafhankelijkheidstribunaal als onwettig, erop wijzend dat veel van de beklaagden parlementaire onschendbaarheid genoten. Afschriften van deze brieven werden door Rauf aan de redacties van alle meer belangrijke Turkse kranten toegezonden.

Toen Atatürk het schrijven van zijn redevoering ter hand nam, in het begin van 1927, lagen deze gebeurtenissen nog maar enkele maanden terug en was de positie van de generaals en de behandeling die hun ten deel was gevallen, nog steeds een “hot issue” in de publieke opinie. Het is dan ook mijn vaste overtuiging dat de *Nutuk* voor alles moet worden gezien als een poging van Atatürk de onderdrukking van de oppositie in 1925 en de zuiveringen van 1926 te rechtvaardigen. Het middel dat hij daartoe koos, was het herschrijven van de jongste Turkse geschiedenis.

Kritiek op de leiders van de oppositie en stelselmatige kleinering van hun rol tijdens de onafhankelijkheidsstrijd van 1919 tot 1922 loopt als een rode draad door de tekst Rauf en zijn medestanders, de generaals Kâzım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele en Cafer Tayyar Eğilmez zijn telkens weer, op tientallen plaatsen, het object van kritiek, verdachtmakingen en sarcasme. Daarnaast zijn de laatste twintig procent van de tekst vrijwel geheel gewijd aan de breuk in de nationale beweging na het uitroepen van de republiek in oktober 1923 en het ontstaan van een politieke oppositie. Dit proces wordt beschreven als een duister complot geleid door Rauf. In dit verband wordt het ook logisch dat de *Nutuk* in 1925 ophoudt. Immers, vanaf juni 1925 was de oppositie de kop in gedrukt.

Dat de *Nutuk* moet worden gezien als een apologie voor een, in de ogen van een groot deel van de publieke opinie nog zeer omstreden, politieke repressie maakt het natuurlijk a priori waarschijnlijk dat de *Nutuk* op een aantal punten een sterk vertekend beeld van de historische werkelijkheid geeft.

Laat ik proberen samen te vatten in welke opzichten ik, op basis van mijn eigen onderzoek van de laatste 12 jaar, meen dat de *Nutuk* een duidelijk vertekend beeld van de historische gebeurtenissen geeft. Belangrijker dan diverse punten van detail zijn die delen van het betoog die een impliciete of expliciete perspectivische vertekening in de geschiedschrijving over deze periode teweeg hebben gebracht, doordat zij op drie verschillende manieren een continuïteit suggereren die er niet is geweest.

De redevoering begint met Atatürks komst naar Anatolie. Zijn eerste woorden zijn "Op 19 mei 1919 landde ik in Samsun." Vervolgens schildert hij een panorama van de situatie in het Osmaanse Rijk op dat moment uitgeblust en wanhopig, met slechts her en der lokale groepen die tot verzet tegen de bezetters en de verdeling van het rijk opriepen. Dit beeld vertekent de werkelijkheid in een aantal opzichten: de regionale verzetsbewegingen waren een product van een centrale organisatie, opgericht en bemand door het Comité voor Eenheid en Vooruitgang, die hoogstwaarschijnlijk ook de komst van Atatürk naar Anatolie mogelijk heeft gemaakt. Het verzet was op het moment van Atatürks komst al een half jaar oud. Atatürk schildert de bewuste organisatie af als een stel usurpatoren die zich probeerden van zijn "Anatolische" organisatie meester te maken. In werkelijkheid heeft hij geleidelijk de door hen opgerichte organisaties in zijn greep gekregen. Zijn versie verduistert de grote mate van continuïteit die er heeft bestaan tussen de perioden voor en na 1918.

Door de hele tekst heen wekt Atatürk de indruk dat de onafhankelijkheidsstrijd tegelijk de bewust nagestreefde ontwikkeling was naar een nieuwe Turkse staat. Hij zegt volgens een vastomlijnd plan te hebben gewerkt, een “nationaal geheim” dat hij door de omstandigheden slechts beetje bij beetje kon openbaren. Naarmate hij zijn verdergaande plannen (afschaffing van het sultanaat, oprichting van de republiek, vestiging van de hoofdstad in Ankara, afschaffing van het kalifaat e.d.) doorvoerde, werden medestanders met een beperkte visie afvallig. De vertekening die hierdoor optreedt is dat we uit het oog verliezen dat de nationale onafhankelijkheidsstrijd de strijd was voor het voortbestaan van (een deel van) het Osmaanse rijk, in een tijd dat de hoofdstad (Istanbul) bezet was. De overgrote meerderheid van de leden van de beweging zag zichzelf ongetwijfeld als vechtend voor God, sultan en vaderland. Het is veelzeggend dat de campagnemedailles die na de beslissende nationalistische overwinning aan de Sakarya in 1921 werden uitgegeven Osmaanse medailles waren. Van het feit dat Atatürk zelf wel al in een vroeg stadium een nieuwe staat nastreefde ontbreekt ieder bewijs.

Een derde perspectivische vertekening van belang is de valse continuïteit die wordt gesuggereerd tussen de nationale beweging van 1919-1922 en de Republikeinse Volkspartij van 1927. In 1923 werd, na de verkiezingen van dat jaar, waarin geen uitgesproken tegenstanders van Atatürk als kandidaat werden toegelaten, door de gekozen afgevaardigden niet alleen de Volkspartij opgericht, maar bovendien beslist dat de nieuwe partij alle materiele en immateriele overblijfselen van de nationale verzetsbeweging overnam. De volledige identificatie van de nationale beweging met de Volkspartij maakt het Atatürk mogelijk de voormalige voormannen uit de bevrijdingsoorlog, die in 1924 uit de partij traden omdat zij zich niet wilden neerleggen bij de monopolisering van de erfenis van de nationale beweging door de radicalen rond de president, af te schilderen als complotterende landsverraders.

Niet alleen de tekst van de *Nutuk* is voor dit punt van belang, ook de plaats waar hij werd gehouden. De *Nutuk* had formeel het karakter van een verslag over de periode vanaf 1919 aan het congres van de Republikeinse Volkspartij. Hij werd ook als zodanig door het congres geaccepteerd. Daarmee werd de onafhankelijkheidsstrijd als het ware “binnen de jurisdictie” van de partij gehaald. Officieel werd - en wordt - het congres in 1927 ook altijd als het tweede congres van de Volkspartij aangeduid, waarbij de oprichtingsvergadering van de nationale verzetsbeweging in Sivas in 1919 als het eerste wordt beschouwd.

Het is opvallend, en op zich ook weer een bevestiging van het apologetisch karakter van de tekst, dat al deze punten waarop de *Nutuk* als historische bron suspect is, direct te maken hebben met Atatürks eigen rol in de onafhankelijkheidsstrijd, de rol van zijn vroegere medestrijders en de verhouding tussen die twee

Met het bovenstaande hoop ik duidelijk te hebben gemaakt dat de *Nutuk* weliswaar uiterlijk de kenmerken draagt van een stuk geschiedschrijving, maar dat in feite Atatürks rol als politicus bepalend was voor vorm en inhoud van zijn redevoering. De politicus als geschiedschrijver, dus. Het is echter, als we ons met dit onderwerp bezighouden, goed ons te realiseren dat de historicus, die, zoals ik hier, het historisch karakter van de *Nutuk* betwist, in Turkije niet alleen aan een academische, maar ook aan een politieke discussie deelneemt

Turkije is een land met een permanente identiteitscrisis. Gedurende de gehele moderne periode is het Osmaanse Rijk de voornaamste onafhankelijke vertegenwoordiger en verdediger geweest van het Islamitisch/midden-oosters cultureel erfgoed. Vanaf de negentiende eeuw is het land in steeds sterkere mate in het westerse wereldsysteem geïncorporeerd. Vanaf het begin van deze eeuw en in versterkte mate vanaf het midden van de jaren twintig is door opvolgende jongturkse regimes een politieke en vooral culturele herorientatie op Europa doorgevoerd, waarvoor geen maatschappelijk draagvlak bestond onder de bevolking waarvan het grootste deel de positivistische idealen van de leiding niet deelde. Bij de mobilisatie van de bevolking voor de hervormingspolitiek van de republiek speelde de heldenfiguur van Atatürk een grote rol in het overbruggen van de kloof tussen leiding en massa. Na de invoering van de democratie in 1945 is steeds sterker gebleken dat de politieke ontwikkeling van Turkije wordt geremd doordat het in de maatschappij ontbreekt aan een fundamentele consensus, waarbinnen politiek, bedreven volgens algemeen erkende spelregels mogelijk is. In deze situatie worden door de Turkse staat en door opvolgende regeringen van links en van rechts de figuur van Atatürk en de ontstaansmythe van de Turkse Republiek gezien als uiterst belangrijke bindende en stabiliserende elementen.

De officiële Turkse historiografie is voor een aanzienlijk deel een instrument om de klassetegenstellingen, de ethnische en de religieuze tegenstellingen in de Turkse maatschappij onschadelijk te maken. Een kritische houding ten opzichte van Atatürks rol vindt men daarom vaak vooral bij groepen met een extremistische politieke agenda. Van deze actuele relevantie van Atatürk en zijn woorden moet een historicus van het moderne

Turkije, ook als hij er van overtuigd is dat de Turken uiteindelijk alleen maar gebaat zullen zijn bij een realistische visie op hun verleden, zich voortdurend bewust zijn. Zo dwingt de keuze van de politicus die in 1927 de rol van historicus op zich nam, de historicus van 1992 als politicus op te treden.